

IN MEMORIAM

PROF. DR FERDO HAUPTMANN

U Grazu je iznenada 26. oktobra 1987. umro Ferdo Hauptmann, penzionisani redovni profesor i predstojnik Odjeljenja za istoriju jugoistočne Evrope Istorijskog instituta na Univerzitetu u Grazu. F. Hauptmann je bio istaknuto ime jugoslovenske i austrijske istoriografije, koja je njegovom smrću pretrpjela osjetan gubitak.

Rođen je 11. V 1919. u Fürstenfeldu (Štajerska) u Austriji, gdje mu je otac Ljudmil bio gimnazijski profesor. Kako mu je otac uskoro (1920) postao profesor opšte istorije na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, preselio se sa roditeljima u Ljubljanu. Po prelasku oca na Filozofski fakultet u Zagreb (1926) školuje se u Zagrebu i tu završava klasičnu gimnaziju (1937) i studij istorije (1941). Od početka 1942. do sredine 1945. radi u Štajerskom zemaljskom arhivu u Grazu, gdje na Filozofskom fakultetu doktorira 1944. godine. Spremajući disertaciju istražuje i u Državnom dvorskom i kućnom arhivu u Beču.

Poslije oslobođenja vraća se u junu 1945. u Zagreb i tu postaje asistent — pripravnik Konzervatorskog zavoda. Kao arhivski izaslanik Ministarstva prosvjete NR Hrvatske uskoro odlazi u Istru i Rijeku, gdje radi na prikupljanju građe. Učestvuje u poslovima vezanim za razgraničenje sa Italijom (1946) i aktivno doprinosi organizaciji arhivske službe. Kao jedan od rezultata ovog rada je i pregled istorije Rijeke koji on docnije publikuje (*»Rijeka od rimske Tarsatike do Hrvatsko-ugarske nagodbe«*, Zagreb 1951).

Od 1946. do 1953. radi u Državnom arhivu Hrvatske. Kao istaknuti stručnjak za arhivistiku i specijalista za istoriju podunavskih zemalja bio je stalni član jugoslovenske delegacije za izvršenje kulturnoistorijskih klauzula mirovnog ugovora sa Mađarskom. U tom svojstvu boravi u više navrata u Budimpešti (1948/49, 1956, 1959. i 1960) radeći na restituciji naše arhivske građe iz mađarskih arhiva, gdje je ona dospjela uglavnom za banovanja grofa Khuena Hedervary-

-ja. Rezultat rada pomenute delegacije bilo je vraćanje većeg dijela otuđenih arhivskih fondova, o čemu je F. Hauptmann napisao zapažen rad (*Jugoslovensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati*, Glasnik ADA 1/1961, str. 29—159).

Karijeru univerzitetskog nastavnika zopčinje 1953. u Sarajevu, gdje je prvobitno izabran na Filozofskom fakultetu za docenta, a zatim i za vanrednog i redovnog profesora opšte istorije novog vijeka. U Sarajevu ostaje do 1970. godine, razvijajući veoma plodnu pedagošku i naučnu djelatnost, angažujući se u radu redakcija časopisa i stručnih udruženja.

Na novoosnovanu Katedru za istoriju jugoistočne Evrope na Univerzitetu u Grazu izabran je 1970. kao redovni profesor. Tu osniva i organizuje istoimeno odjeljenje Istorijskog instituta sa velikom bibliotekom, podiže nekoliko mlađih naučnih radnika i uspostavlja intenzivnu naučnu saradnju sa jugoslovenskim istoričarima. Pokrenuo je i afirmisanu ediciju »Zur Kunde Südosteuropas«, u kojoj je, osim niza svojih radova i radova saradnika Instituta, objavio i prevode na njemački jezik nekih djela bosanskohercegovačkih istoričara.

U svojim naučnim radovima F. Hauptmann nije se ograničavao samo na jugoistočnu Evropu, tj. na probleme hrvatske, srpske, bosanske, slovenačke, grčke i mađarske istorije odnosno istorije Habsburške Monarhije, nego se bavio i pitanjima afričke istorije. Međutim, težište njegovog rada bilo je na istoriji naših zemalja i naroda. Kao odličan poznavalac opšte istorije novog vijeka s uspjehom je tretirao mnoge probleme naše nacionalne istorije posmatrajući ih u širim okvirima evropskih istorijskih zbivanja. Tako je dao poseban naučni doprinos izučavanju austro-srpskih odnosa i uopšte spoljne politike Austro-Ugarske na Balkanu od Berlinskog kongresa do kraja XIX vijeka, i to počevši sa svojom disertacijom (*Österreich-Ungarns Werben um Serbien 1879—1881*, Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs, 5 Bd. Sonderdruck Wien 1952) i nastavivši tretirati ovu problematiku u nekoliko daljih radova (*Politika Austro-Ugarske, Trojcarski savez i Tajna konvencija sa Srbijom*, Godišnjak DI BiH IX/1958, str. 57—72; *Andrassyjeva politička baština i bosanska politika Austro-Ugarske nakon okupacije*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu VI/1971, str. 445—460; *Uloga Zajedničkog ministarstva finansija u formiranju austrougarske politike prema Albaniji uoči kretske krize*, Radovi Fil. fakultet u Sarajevu, IV/1968, str. 415—430).

U nizu radova pokazao je intenzivan naučni interes za zbivanja 1848. u Hrvatskoj i šire, a naročito za hrvatsko-mađarske odnose i djelovanje bana Jelačića. U svojim najnovijim djelima iz ove problematike dao je zaokruženu sliku ratovanja bana Jelačića sa Mađarima u jesen 1848, o tome objavio važniju građu kao i drugu interesantnu materiju o revoluciji 1848. (*Jelačić's Kriegszug nach Ungarn*

1848, 1 u.2 Bd. Zur Kunde Südosteuropas II/5, Graz 1975; *Gedanken über Staat und Revolution. Das Tagebuch des Grafen Ferdinand Egger aus dem Jahre 1848*, ista edicija II/6, Graz 1976).

U naučnom opisu F. Hauptmanna istaknuto mjesto zauzima serija radova posvećenih Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom. U pregnantnim člancima i raspravama bavio se fundamentalnim pitanjima bosanskohercegovačke ekonomske i socijalne istorije i pri tome duboko zahvatio finansijsku, državno-pravnu i opštepolitičku problematiku. Bogate rezultate svojih ranije publikovanih radova kao i najnovije rezultate istraživanja drugih pisaca sumirao je u djelu o privrednom razvitku Bosne i Hercegovine u doba austrougarske vladavine. (*Die österreichisch-ungarische Herrschaft in Bosnien und der Hercegovina 1878—1918. Wirtschaftspolitik und Wirtschaftsentwicklung*, Zur Kunde Südosteuropas II/12, Graz 1983. Isti rad objavljen je docnije i na srpskohrvatskom jeziku pod naslovom *Privreda i društvo u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske vladavine (1878—1918)* u: Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine, II Sarajevo 1987), koje je u znatnoj mjeri obogatio novim naučnim analizama i zaključcima. To se posebno odnosi na agrarnu problematiku te socijalnu strukturu i razvoj bosanskohercegovačkog građanstva. Zaslugom F. Hauptmanna dobili smo prvi put sintetički prikaz kako austrougarske privredne politike tako i privrednog i društvenog razvoja Bosne i Hercegovine u periodu od 1878. do 1918. godine. Za ovaj naučni rad dobio je uglednu austrijsku Anton-Gindely nagradu.

F. Hauptmann se istakao i nizom publikacija znalacki priređenih istorijskih izvora, među kojima istaknuto mjesto zauzimaju dokumenti o različitim aspektima privredne i političke istorije Bosne i Hercegovine u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka. Pomenuću samo zbirku dokumenata o borbi Muslimana za autonomiju vjerskih institucija sa uvodom koji predstavlja značajnu raspravu o problemima muslimanskog autonomnog pokreta u doba austrougarske okupacije (*Borba Muslimana za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju*, Sarajevo 1967).

Kao univerzitetski profesor dao je viliki doprinos obrazovanju mnogih generacija istoričara koje su ga zapamtile kao odličnog predavača i uspješnog pedagoga. Posjedovao je sposobnost da animira studente za naučni rad, pa je uspio da odgoji niz naučnih radnika i univerzitetskih nastavnika. Učestvovao je aktivno i kao član Naučnog vijeća u znanstvenom profiliranju Instituta za istoriju u Sarajevu. Osobito je u prvoj deceniji djelatnosti Instituta pružao pomoć u uzdizanju kadrova, zalažući se pri tome za uvažavanje standardnih naučnih kriterija u njihovoj promociji. I po odlasku u Graz pokazivao je zapaženo interesovanje za održavanje naučnih veza i saradnju sa Institutom i pojedinim njegovim saradnicima.

F. Hauptmann je, ostavljajući iza sebe respektabilan stvaralački opus bio još za života visoko uvažavan i cijenjen kako u Austriji tako i u Jugoslaviji. Bio je dopisni član Austrijske akademije nauka u Beču, kao i član više uglednih asocijacija historičara. Uz to je bio i nosilac visokih austrijskih i jugoslovenskih odlikovanja.

Dževad Juzbašić